

եկաւ և ինչ տողնադներու մէջ ըրար
տեսաւ սկաւ գարձեար սպառն սլիբ
ներ ընել որ եթէ դուրս ելլաւ ազգին
մէջ այս եղած բաները խօսիս, գիտ
ցած եղիր որ ձեր Վանքին, Պատրի
արքին, և միաբանութեան պատիւը ոչ
ինչ ըլլալէն վերջը և ձեր ինչ ըլլալն
ալ դուք գացէք դուշակեցէք, և վեր
ջը ինչ վնասներու պիտի հանդիպիր
այն ալ դուք գիտէք, և այլ այսպիսի
սպառնալից խօսքեր ընելով եպիս
կոպոսը եւ նստողները վկայ կը կո
չէր. բանտէն ելլալով Աշգեան Յա
կովը ազայի տունը գիտցի և այժմ
բժիշկ կը նայի, այս պատահած դէպ
քերը գրի տունելով այսօր տեղւոյս
Սահաֆրդին պիտի խրկեմ տեղեկա
յնելու համար, և գրոյս մէջ նշանա
կեր եմ որ ձեզի և Պօլիս այս եղելու
թիւնը լուր պիտի տամ: Աստի Սրբ
բազան հայր ոչ տանելու և ոչ համ
բերելու ուժ կամ կարողութիւն մը
նաց: ուր պիտի հասկցնենէ շուտ
ըրէ. այսուհետեւ ոչ ես և ոչ ու
րիշ մի այս տեղ կենալու կարող չէ,
ցարդ սենեակս կիքում է, քանի որ
այս մարդիկներն այսպէս կը տեսնան
որ ինձ համար և ոչ մէկ կողմէն օգ
նութիւն մի կայ, ամեն ուղածնին
կ'ընեն, և ասկից աւելի ինչ կրնայ
ըլլալ. գրեցէք Ազգին Չեր պատիւը
պահանջելէն վերջ և մեր դատն ալ
այն տեղ տեսնուի. այս օրերս Աֆէն
տինան Պօլիս պիտի երթայ վարչու
թիւնը կրնայ այս եղելութիւնը հաս
կըցնել. ինձ համար եկած հեռագիր
կամ նամակ փոստայէն կը բռնեն,
ահա այսքանս հաղիւ կարողացայ գրի
առնել մնացածը դուք կարող էք մտա
ծել. յաւել քան զայս մնամ Չեր
Բարձր Արքազնութեան:

1870 Յունիս 22

Ալէքսանդրիա:

Աստուածատուր

Վարդապետ

Յակոբեան Թագաւորի նամակին
օրինակը:

Ալէք. Յունիս 19/1 Յունիս 1870

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ՏԵՐ

Ի սոսիս Երանայէ՛

Անուշտ ցարդ լած է Չեր Արք
բազնութիւնը Ալէքսանեան Տիկին
Փարիս հանրմէն առ Երաւած փոխե
լը, որ ասկից քանիմը օր յառաջ տե
ղի ունեցաւ: Հանդուցեալը իւր
ողջութեան կտակ մի ըրած ըլլալով
ժամանակին Ազգ. Ժողովոյ անդամոց և
Առաջնորդին (1) կնքով վաւերացեալ
Երկր. Առաջնորդարանն ի պահեստի
թողած էր (2):

Ըստ սովորութեան յիշեալին մեռ
նելէն քանի մը օր ետքը, տեղւոյս Արք
բազան Առաջնորդը (3) ընկերութիւն
Ազգ. Ժողովոյ անդամոց և բոլոր ժա
ռանգորդաց, հանդուցելոյն տունը
գումարութեամբ յիշեալ կտակը կար
դացուեցաւ: Բայց երբ հանդուցեա
լին արկղը բացուեցաւ, հոն գտնու
եցաւ երկրորդ կտակ մը (4) ևս, վա

(1) Եզրիտոս վեց տարին տեւել է թերեւս
որ առաջնորդ չունի, այս հրկտակը կնքող առաջնորդ
դը ո՛րն է: Ատակողին կնքն ո՛ւր է գնացեր, որ ա
ռաջնորդի կնքովը միայն կը մնայ:

(2) Կտակ մը ինչու կտակողին քով չմնար և կը
տակաւատարներու ծոցէն կ'ելլէ դուրս բոլոր աշ
խարհի գրութեանն հակառակ:

(3) Այդ ո՛ր Առաջնորդն է ձեր, որոյ առաջ
նորդութիւնը ոչ Տէրութիւնը գիտէ և ոչ Ազգ.
վարչութիւնը:

(4) Այս ինչ տեսակ երկրորդ կտակ է, որ հան
դուցեալ կտակողին կնքն ու ստորագրութիւնն
ունի: Այս կտակը, որ վաւերականութեան ա
մենահաստատ փաստն ու պիտանի պարագայն ունի,
ինչ պատճառաւ երկրորդ կտակ կ'անուանուի:
Առաջնորդ չեղած ժամանակ Առաջնորդի կնք
չունենալուն համար արդեօք:

ւերացեալ ոչ յԱղգ. Սաղմորդարա-
նէ և ոչ ի ժողովականաց⁽¹⁾, այլ երկու-
անհատ միայն⁽²⁾ ստորագրուած թիւնին
գրեր են: Ինչոք ապա՝ Աղգ. Վարչու-
թիւնը հանգուցելոյն տանը մէջ ե-
ղած բոլոր գոյքը ի գրի առնելով
արձանագրեց, և ստորագրեալ հաս-
տատեց զայն թէ՛ Սրբազան առաջնոր-
դէն⁽³⁾ թէ՛ ի ժողովականաց թէ՛ ի ժա-
ւանգորդաց և թէ՛ ի Վասպարեան
Սիրտիչ աղայէ որ ներկայ էր այս ա-
մենուն: Եւ հոն գտնուած քանի մը
մանրագին ադամանդեղէնք⁽⁴⁾, որք յի-
շատակուած են երկրորդ կտակին
մէջ. կնքեալ՝ օրինաւորապէս յանձ-
նուեցան Աղգային պահպանութեան,
յուսուֆեան Վերդ աղային քով:

Սոյն արձանագրութենէ վերջը,
Աղգային Վարչութիւնը ինչ ինչ պատ-
ճառներու համար արժան համա-
րեց հանգուցելոյն տան բոլոր սե-
նեակները կնքել Աղգ. կնքով. ի
բաց առեալ այն երկու սենեակնե-
րն, ուր Վասպարեան եղբարք կը
բնակին եղեր: Բայց ասպա ժառան-
գորդք՝ չուզելով որ այլ եւս Վաս-
պարեանք այս տան մէջ բնակին, ա-

ռաջակերցին, որ կամ իրենք եւս մը
նան. և կամ նոքա ևս դուրս ելլեն:
Եւ որ վրայ Վասպարեան երկու եղ-
բարցմէ գիր առնուեցաւ որ, մինչ
ցկարգադրութիւն թերէքէին ի-
րենք ևս դուրս պիտի բնակին: Սու-
տի տեղական կառավարութեան գի-
տութեամբ տան դուռը ևս կնքուե-
լով, յանձնուեցաւ զայն իշխանու-
թեան պահպանութեանը:

Սինչ այս մինչ այն՝ Վասպարեան
պարոն Յակոբը որ այս պարագանե-
րուս յիշիր կը գտնուէր, վրայ հա-
սաւ. և ըստ երկրորդ կտակի ինք կը
տակահատար ըլլալը իմացնելով, դը-
րան բացուելը կուզէր, և դեռ ասոր
այն կամ ոչ որոշում մի չի տուած,
համարձակեցաւ քանի մը յոյն սրի-
կայներու օգնութիւն⁽¹⁾ սրօք և բրօք
տանիսին դռնէն ներս մտնելով տան
դրան կնիքը միայն քակել, և իրենց
յատկացուցած սենեակին մէջ բը-
նակիլ:

Նոյն օրէ ի վեր մեր Սրբազան Սա-
ղմորդը իբրեւ իւր նուիրական
պարտքը՝ Աղգային պատուոյն ջերմ
պաշտպան մնալով իշխանութեան
հետ բանակցութեան մէջ էր և է.
խնդրելով ի նմանէ, որ յանցաւորը ո՞րք
և իցէ իւր արժանաւոր պատիժը ըն-
դունի ի պաշտպանութիւն Աղգ.
պատուոյն: Եւ գործը իւր սրտը կեր-
պարանքը ստանալու վրայ էր. երէկ
Ստուածատուր վարդապետը Վա-
հրէէն մասնաւոր հոս իջնելով, իբր
թէ ըստ երկրորդ կտակի տան քանի
մը կահերը Սիրանութեան թողու-
ցած ըլլալուն պատրուակաւ⁽²⁾, կը

(1) Կուզէիր որ հանգուցեալ վանքի կարասե-
տի հրիտակը ուտող, սննդացնող, անխղճարար մար-
տող, ժողովականաց վաւերականը ունենար:

(2) Եւս երկու անհատներու ստորագրութիւ-
նը թերեւս քու բաժնի ժողովականաց (որ ուրիշ
բան մը չեն գիտեր, և նենգութեանց գործիքն
ըլլալով միշտ բերանդ կը նային ամեն շարժումնե-
րուդ համաձայն յարմարցնել իրենց շարժումը).
հարիւր հատեն աւելին արժէքն ունենայ. և այս
ոչ եթէ մեր քով, այլ նոյն ինքն երկրիդ բնակչացը
և օտար ազգաց քով:

(3) Գլուխդ փարատի այդ Սրբազան առաջնոր-
դը, զոր դու միայն կը ճանաչես ամեն ազգայիննե-
րէ զատ:

(4) Այդ մանրագին ադամանդեղէններուն որ
խոհուն անհատ պիտի կարենայ հաւատը ընծա-
յել, զոր յափշտակուած մտքը ամենաբնական
Յակովբեան թագաւորդ պահպանութեան պատրու-
ակաւ կնքել կ'աւանդարես:

(1) Ինչ մեծ ամբարհաւածութիւն Աղգային
գրից մէջ երեւելի անմիջներ, Յոյն սրկականք ա-
նուանելու չտի յանգնութիւն:

(2) Բուն կտակը պատրուակ անուանելով պատ-
րուակ եղած կը կարծէք: Եթէ այդպէս է շատ կը

համարձակի Գասարեանց հետ մի անսլով բոլոր կերպալ սենեակները բանալ իբր ներկայացուցիչ Միաբանութեան կահ կարասիքն 'ի գրի առնուել և անմիջապէս ածուրդատուներ (մեղաթ հանէ) փոխադրել, 'ի մեծ նախատինս Մզգին և Հայութեան :

1 ի եմք յուսով որ Չեր Սրբազնութիւնը Աստուածատուր վարդապետին այս անօրինաւոր ընթացից (1) ոչ համամիտ է և ոչ տեղեակ. ինչպէս նաեւ կը ցաւիմք տեսնել, որ նորա այս շարժումը պարզապէս նախատինք պիտի բերէ առանց Չեր գիտութեան :

Աստուածատուր վարդապետի բազմադիմի սուտերէն, անհամեմատ կարկոտկներէն, և մանաւանդ Չեր Սրբազնութեան զրկելու համար պատրաստած սուտումնւտ նամակին դրուածներէն (2) յայտնապէս տեսնու-

սխալք : Բոլորնից գտնուող քանի մը անատուն, ներ որ չեն հասկնար երբեք ինչեր կը գործէր. և միշտ ձեր այս ին այն բոլոր բռնողատուած են, թերեւս անոնք համարած են զձեզ այգպէս :

(1) Աստուածատուր վարդապետը անօրինաւոր ընթացք մը ունեցած չէ մինչեւ ցայսօր, և այսօր կտակատարի մը ձեր գողութեամբ կերած գոները բանալուն ներկայ գտնուիլն այգչափ աւարտինաւոր ընթացք է եղեր : Չեր ազահութեան կերբերէն թեկադրուելով բոլորովին անզգամութեան զարկած եպիսկոպոսը, որ սուտ կտակի կնիք կը դրան իւր օտարութեանը մէջ իրրեւ առաջ նարգ, այսպիսի անմ մը Սրբազնութեան կոչելու աւարտութի մը կ'ըզաս, ամենանեճիկ, պողաճի շահատու երկուքնից իրարու շատ աղէկ յարմարութի ունիք :

(2) Աստուածատուր վարդապետին առ նորին Սրբազնութիւնը գրած նամակէն գուր ինչ տեղեկութիւն կրնայք ունենալ գող և աւագակ : Յարձակմամբ չանթայն նամակն հանել և կարգալէ գերջը երբ տեսար որ սուտ ումուտ գրեւածներ են, չդարձունէիք իրեն ու այնուհետեւ գրելիք ինչ որ պիտի գրէիք : Ազգայնագիրաց գողերուն չ'սպառելուն հաշակը, բոլոր աշխարհ 'ի զարմանս կրթած է, երբ Ազգայնագիրաց կառավարութիւնն ընդունի զձեզ պաշտօնի մէջ, հարկաւ գողեր կը զօրանան, ըստ որում գուր ինքնին գողերու պարագրուի էր այդ քաղաքին մէջ : Եկեղեցւոյ փակեալ սենեակի մը մէջ միակ վարդապետի մը փոյս 12 հոգի ('ի բաց առեալ զճառայս) բիրտով ու

ւեցաւ որ ամենաողորմելի գումարիմը համար կ'ուղէ Չեր կողմանէ պաշտօնան մնալ այնպիսի յախշտակութեանց, որ մարդուս ոսկերքը կը քստմին լրած ժամանակ : Վանդի կրնայ վկայել Չեր Սրբազնութիւնը ևս որ հանգուցեալը իւր մեծակառույց տունը առաջին կտակաւ, զկնի իւր մահուան, Մզգին նուէր ըրած ժամանակ, երկրորդ կտակը որ տղտոտ ձեռքեր համարձակեր են շինելու որուն մէջ հանգուցեւոյն կնիքը միայն կայ (1), բայց ոչ օրինաւոր վկայութիւն մի և ոչ եկեղեցականի հաստատութիւն մի, ինչ որ գրել չի գիտցող կնկան մի համար պէտք է ըլլալ ըստ առաջնոյն, սոյն երկրորդ կտակին մէջ կրճեմ, տան յիշատակութիւնը ամենեւին չ'ըլլալով, իբր թէ Գասարեան Սիրտիչ ծախու առեր է եղեր զայն, 'ի բաց թողլով այն աւմէն ծանրագին անգամանդները, որ մահուանէն քիչ օր յառաջ քովը տես, նուաճ էր, և այժմ անոնց հոտը անգամ չի կայ (2) : Այս ամենուն համար կրսեմ, օրինաւոր սեպեր են տան քանի մի կտոր կարասիները երկրորդ կտակաւ միաբանութեան

գանակով կը վաղէր կը յարձակիր : Անգգամութեանց այս վերջին ծայր կատարութեան հանիլը, մտաւորտ կործանումը կը գուշակէ անզգամ, և անիլիզ : Տեոի զամբարիշտն վերացեալ և բարձրացեալ որպէս զմայրան լիբանանու, անցի, և ահա ոչ էր, ինզգրեցի, և ոչ գտաւ տեղի նորա ու Ս. Պատրիարքի Եգիպտոս գտնուած ժամանակ նորա առջեւ ըրած անգգամութիւններդ, լրբութիւններդ, էտեպիզութիւններդ, զորս վստմարար ներեցքեղ, կարծեցիր որ այս անգամալ կրննրուի քեզ :

(1) Հանգուցելոյն կնիքն աւելի ինչ կուղէք վաւերական ըլլալու համար, քանի մը անգգամեւրուդ կամքը կը պակիսի :

(2) Այս տեսակ կորուստ մը գուր ուր որ երթայ կրնայք ձեր գողը ձեռլ, հիմա որ չեն գտնու և հոտ չեն առնր ոչ եթէ չկան, և հոտ չեն բուրր, այլ արդէն քու համարք են պահուած, փրկուուելու ինչ հարկ կայ :

Թողուլ յուսարով որ խեղճ գումարով մի անոր պաշտպանութիւնը եւս գտնելով դիւրապէս պիտոր յաջողին մարտել հոյակապ չէնք մի և այլն (1)։ Եւ ահա Մոտուածատուր վարդապետ մի որ առաջինը կ'ըլլայ ապերախտ գրու նուող իւր ուխտին և առ ազգն ունեցած հաւատարմութեանը։

Հարկ չէ այս ամենուն ոտուգութիւնը հոս բննել, անշուշտ քննութիւնները և օրինաւորութիւնը ամէն ինչ պիտոր հաստատէ 'ի շինութիւն ամենեցուն ։ Բայց ինչ և որ իրաւամբ կը համարձակի Մոտուածատուր վարդապետը, ինքնագլուխ խառնուիլ և մատ դնել խնդրոյ մի՛ որ երբեք իրեն չը վերաբերիր, երբ դատի ներքեւ է այն, երբ մանաւանդ Չեր Սրբազնութեան տեղեկութիւն չունենալը եւս հաստատուած է (2)։

Եւ որովհետեւ թէ Մենք . Սրբազնութեանդ առ մեզ գրած նա-

(1) Տ . Գառապարեաններուն ինչ մօտաց և նոյա տակի ծառայելն ալ գիտէ ընդհ . Ազգը . ինչպէս որ քու յոտովութիւններդ իսկ գիտէ : Տ . Գառապարեաններու հաւատարմութիւնը կառավարութիւնը վկայելն ետքը օտար տերութեանց հիւպատոսարաններն ալ կը վկայեն : Եթէ երբեք հասկացող ողորմող փորձաւորութեան դիտութիւնն հարցունենք, պիտի ըսեն որ որչափ Յակովբեանք անդամութեան մէջ նոյնչափ ալ Գառապարեանք հաւատարմութեան մէջ փորձուած են :

(2) Ն . Սրբազնութիւնը Մոտուածատուր վարդապետը թողած է Եգիպտոս վանուցս դորձակաւարութեան և կալուածապետութեան պաշտօնին : վանուցս վերաբերեալ որ և է դորձեռուն կրնայ ներկայ դանուիլ, առանց ձեղներկայանալու, վասն զի ձեզի հետ հաց չուտելու օրինաւորութիւն մարգարէն սորված է . Գոր աղքատական էր աչքը, և աղահարախ, ընդ նմա և հաց ոչ ուտէի ո :

«Մի լինիք Ըսկիցք անհաւատից . քանզի զինչ հաղորդութիւն է արդարութեան ընդ անօրէնութեան : և կամ զինչ հաւատարմութիւն է լուսոյ ընդ խաւարի, և կամ զինչ միաբանութիւն է Քրիստոսի ընդ բնիկարայ, կամ զինչ բաժին կայ հաւատացելոյն ընդ անհաւատին . կամ զինչ նմանութիւն է տաճարի Մոտուածոյ մեհենայ . . . վասն որոյ ելէք 'ի միջոյ նոցա, և մեկնեցարուք ասէ տէր, և 'ի պիղծս մի մերձեցայք ո :

մօկներով, և թէ Գեր . Սիմէօն եւ պիսկոպոսին կրկնակի յանձնարարութիւններով . յիշեալ վարդապետը առանց մեր գիտակցութեան չի պիտի միջամտէ իրեն չի վերաբերելը խնդրոյ ինչպէս և բազմիցս միաբանութեանդ օգտակար եղած միջոցները յուլուցած էինք իրեն . վասն որոյ կը պարտաւորինք նորա այս ապօրինաւոր ընթացքը եւս ծանօթացնել ձեր Սրբազնութեան, յուսարով որ ձեր հեռատեսութիւնն եւս պիտոր փութայ զառաջն առնուլ այս անկարգութեանց, քանի որ ձեր Սրբազնութեան եւս անձանօթ չէ անոր ոչ գովելի ընթացքը որ պարզապէս միաբանութեան բարի համբաւոյն ամօթն ու նախատինքն պիտոր լինի . 'ի մեծ ցաւ օրտի ձերդ Սրբազնութեան ու ամենայն ճշմարիտ աղգասիրաց :

Որ և խորին յարգանքք համբուրելով զաջ ամենապատիւ սրբազնութեանդ միտմ' ծառայ :

Նորին վեմո-վեան Նոյապար Փաշային
Իրանորդ Թ . Յակովբեանց :
Մեհապապի- Տ . Տ . Եսայի Սրբազան
արք Եպիսկոպոս և Պապիարք սրբոյ
Յակովբեանց վանոց : յԱրհասաղէ՛ :

Հասարակաց կարծեաց ատենին կը թողումք գատել և իմաստասիրել . ինչ ըսել է կրօն մը որ կտակողին ոչ ստորագրութիւնն ունի, և ոչ կնիքբայց միայն կտակակատարներուն կրնք քովը վաւերացած :

Եւ հանգուցելոյն ինչքերը գրի առնուած ժամանակնոյն ինքն հանգուցելոյն ինքնագիր կտակը անտուկէն ելէ բուն իւր ստորագրութեամբն ու կնքովը վաւերացած, և իրեն կը տակակատար որոշած հաւատարիմ անձ մը Գառապարեան Սեծ . Յակովբեան, և ոչ ինքնատիւ խումբ մը ընչաքաղններ :